

УДК 691.11

ББК 65.9(4 Укр)341

Мошак О.В.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Ужгородський національний університет,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра економіки підприємства,
88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3,
тел.: +380312233341;
факс: 34202,
e-mail: official@uzhnu.edu.ua

Анотація. У статті розкрито значення методів економічної діагностики в контексті державного управління підприємствами лісового господарства, розглянуто прикладні аспекти застосування методів економічної діагностики в управлінській діяльності. Доведено переваги та необхідність упровадження методологічного інструментарію економічної діагностики в практику антикризового управління лісовим господарством. Надано рекомендації щодо оптимізації економічної діагностики в системі підвищення ефективності державного управління підприємствами лісового господарства. Окреслено перспективні напрями економічної діагностики в державному регулюванні розвитку лісового господарства.

Ключові слова: антикризове управління, економічна діагностика, методологічний інструментарій, підприємства лісового господарства.

Annotation. In the article the importance of methods in economic diagnosis in the context of state management of forestry enterprises is mentioned, applied aspects of economic diagnostic methods in management are observed. Benefits and necessity of methodological tools of economic diagnostics application into practice of antirecessionary management in forestry are proved. Recommendations for optimizing the economic diagnostics on the system to strengthen management of state forestry enterprises are proposed. Potential areas of economic diagnostics in government regulation of forestry development are outlined.

Keywords: antirecessionary management, economic diagnosis, methodological tools, forestry enterprises.

Вступ. Розвиток лісогосподарського комплексу України зорієнтований на ринкові засади функціонування, а організаційно-економічний механізм лісового господарства сформований на засадах директивного державного управління та жорсткого нормативно-правового регулювання. В умовах розгортання кризових явищ в лісогосподарському комплексі, активізації дестабілізуючих процесів, які відчутно впливають на фінансово-економічний стан підприємств лісового господарства, змінюються вимоги до проведення економічної діагностики їх діяльності. Нові вимоги, які ставляться до управління діяльністю підприємств лісового господарства, спричиняють необхідність аналізу методологічних підходів до проведення економічної діагностики в сучасних умовах.

Економічна діагностика діяльності підприємств лісового господарства розглядається як важливий напрям аналітичної роботи в системі державного моніторингу за функціонуванням лісогосподарського комплексу та водночас як елемент системи антикризового управління діяльністю підприємств лісового господарства, які, хоч і знаходяться в державній формі власності, однак переважно функціонують на засадах господарського розрахунку й самофінансування, що притаманно умовам ринкової економіки.

Питання економічної діагностики в системі управління діяльністю підприємств, її адаптації до сучасних умов господарювання, галузевих особливостей функціонування підприємств було предметом дослідження багатьох науковців. Значний вклад у розробку окремих аспектів цієї проблеми внесли О.В.Воронкова [2], Л.А.Костирко [3],

І.В.Кривов'язюк [4], Н.Г.Міценко, Н.І.Дуляба [6], А.С.Торосов, І.М.Жежжун, Є.С.Зуєв [8] та інші науковці. Необхідно зазначити, що в більшості досліджень відсутній комплексний підхід до розробки методологічних засад економічної діагностики, що містить обґрунтування критеріїв ефективності функціонування державних підприємств лісового господарства та державного управління й регулювання їх фінансово-господарської діяльності, що й зумовлює необхідність проведення окремого дослідження в цьому напрямі.

Постановка завдання. Складність управління лісовим господарством унаслідок наростання кризових явищ у фінансово-господарській діяльності державних лісгосподарських підприємств висуває нові вимоги до інструментів управління і, зокрема, до методів дослідження й оцінки їх діяльності. Підприємства лісового господарства перебувають у складному економічному стані, однак реальна оцінка глибини кризового стану та загроз економічній безпеці функціонування лісгосподарського комплексу належним чином не проводиться. Причиною цього є відсутність загально визнаних методологічних підходів до проведення спеціальних досліджень і досвід економічної роботи в практиці антикризового державного управління лісгосподарським комплексом. З огляду на важливість проблеми в цілому, метою статті є висвітлення методологічних аспектів економічної діагностики діяльності підприємств лісового господарства в контексті антикризового управління їх діяльністю. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких основних завдань: 1) розкриття суті економічної діагностики в контексті державного управління підприємствами лісового господарства; 2) розгляд прикладних аспектів застосування методів економічної діагностики в управлінській роботі; 3) висвітлення ролі економічної діагностики в системі підвищення ефективності державного управління підприємствами лісового господарства.

Результати. У системі державного управління підприємствами лісового господарства склалися передумови застосування такого інструмента, як економічна діагностика, що дозволяв би проводити детальне дослідження, одержувати достовірну й повну інформацію про діяльність підприємств, яка б служила базою для розробки та прийняття ефективних управлінських рішень. Застосування економічної діагностики в процесі управління діяльністю підприємств лісового господарства дозволить своєчасно виявляти й розпізнавати економічні ризики функціонування підприємств лісового господарства за непрямими ознаками, що є особливо актуальним в умовах змінності та невизначеності зовнішнього економічного середовища.

Незважаючи на приватизаційні процеси, підприємства лісового господарства надалі перебувають у державній формі власності та водночас в ринкових умовах господарювання. Це пов'язано з необхідністю збереження лісового фонду в державній власності та здійснення природоохоронної діяльності в лісгосподарській сфері. Державне агентство лісових ресурсів України, як центральний орган виконавчої влади, розробляє економічну стратегію розвитку лісового господарства України, здійснює економічну політику в лісгосподарській сфері. У його структурі знаходяться 24 територіальні органи – обласні управління лісового й мисливського господарства й Республіканський комітет АР Крим по лісовому і мисливському господарству. До сфери державного управління входять 231 підприємство лісового господарства, 50 лісомисливських господарств, 12 мисливських господарств, 13 лісопромислових підприємств, 4 національні парки та 7 природних заповідників. Їх діяльність координується на регіональному рівні відповідними територіальними управліннями лісового та мисливського господарства [7]. Предметно структуру лісового й мисливського господарства Закарпатської області складають 16 державних підприємств: ДП “Берегівське лісове господарство”, ДП “Брустурянське лісомисливське господарство”, ДП “Великобerezнянське лісове господарство”, ДП “Великобичківське лісомисливське господарство”, ДП “Виноградівське лісове господарство”,

ДП “Воловецьке лісове господарство”, ДП “Довжанське лісомисливське господарство”, ДП “Міжгірське лісове господарство”, ДП “Мокрянське лісомисливське господарство”, ДП “Мукачівське лісове господарство”, ДП “Перечинське лісове господарство”, ДП “Рахівське лісове дослідне господарство”, ДП “Свалявське лісове господарство”, ДП “Ужгородське лісове господарство”, ДП “Хустське лісове дослідне господарство”, ДП “Ясінянське лісомисливське господарство” [5].

Економічна діагностика діяльності підприємств, які перебувають у державному секторі лісового господарства, проводиться з метою обґрунтування заходів антикризового управління фінансово-господарською діяльністю. Її здійснення зумовлено необхідністю проведення об’єктивної оцінки фінансово-економічного стану підприємств, динаміки й тенденцій розвитку економічних явищ та процесів у лісовому господарстві, знаходження причинно-наслідкових взаємозв’язків між ними для подання управлінню лісового господарства науково обґрунтованих рекомендацій, визначення кількісного впливу факторів на результати функціонування лісгосподарського комплексу, пошук і реалізація внутрішніх резервів виходу з кризового стану й покращення операційної діяльності державних підприємств, а також за рахунок інтеграції їх у ринкове середовище.

Виходячи з поставлених завдань, необхідно розробити такі методологічні підходи, відповідно до яких економічна діагностика діяльності підприємств лісового господарства базувалася б на міжнародних стандартах обліку та звітності, на поєднанні екстраполяційних й експертних методів діагностування. Розробка методології є складним науково-пізнавальним процесом, у результаті якого відбуваються формування та апробація методики економічної діагностики для її подальшого науково-практичного застосування на різних рівнях антикризового управління лісовим господарством: мікрорівні – підприємства, мезорівні – територіальні управління та макрорівні – Державне агентство лісових ресурсів України.

Під методом мають на увазі, як правило, спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, який зумовлений закономірностями відповідного об’єкта, сукупність правил, прийомів пізнання і перетворення дійсності, а інструментом позначають усе те, “... за допомогою чого суб’єкт намагається змінити стан об’єкта”. Однак в економічній літературі іноді інструмент і метод ототожнюються. Це пов’язано з тим, що вчені оперують абстрактними поняттями, і, залежно від рівня абстрагування, метод може перетворюватися в інструмент [1, с.20–21].

Метод економічної діагностики передбачає вивчення типу та характеру зв’язків, побудову алгоритму факторної залежності й визначення послідовності оцінок впливу факторів. Найпоширенішим і доцільним є вираження економічних взаємозв’язків у вигляді математичних формул чи математичних моделей. Звичайно, не вся сукупність зв’язків може бути формалізована, але чим більший результат формалізації, тим об’єктивніші оцінки та висновки.

Взаємозв’язок можна представити як функціональний. Якщо позначити досліджуваний результат y , а фактори, від яких він залежить, $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$, то цю залежність можна відобразити таким чином:

$$y = f(x_1, x_2, x_3, \dots, x_n).$$

Визначення аналітичної моделі забезпечується через вивчення ключових факторів, що корелюються у функціональному зв’язку, визначення алгоритму функціональної залежності.

Вимірювання ступеня впливу факторів на зміну параметрів об’єкта та визначення їхньої структурної участі в динаміці загального результату їх сукупної дії залежить від правильності визначення алгоритму зв’язку й від коректності проведених розрахунків. Сукупність функціональних зв’язків можна класифікувати на детерміновані й стохастичні. Детерміновані зв’язки представлені пропорційними залежностями між двома чи

більше параметрами моделювання за умови, що певному значенню фактора відповідає адекватне значення досліджуваного параметра. Стохастичні зв'язки – це складні залежності між параметрами моделювання, коли тому самому значенню фактора може відповідати декілька значень результатного параметра. Стохастична діагностика спрямована на дослідження непрямих зв'язків, які не можуть бути описані моделями прямого детермінованого зв'язку.

В економічній діагностиці моделювання є інструментом дослідження об'єкта через його опосередковане пізнання за допомогою об'єкта-замінника, що дає змогу отримати уявлення про досліджуваний об'єкт, кількісно описати та якісно оцінити. Розрізняють теоретико-аналітичні та прикладні економіко-математичні моделі. Перші використовують для дослідження загальних властивостей і закономірностей економічних явищ і процесів, другі – для розв'язку конкретних завдань економічної діагностики й антикризового управління. Поділ моделей на класифікаційні групи є досить умовним, їх можна класифікувати й за іншими ознаками.

Моделюючи детерміновані функціональні зв'язки в економічній діагностиці, виділяють такі види моделей:

1) адитивні моделі, які можна виразити алгоритмом:

$$y = f(x_1, x_2, x_3, \dots, x_n) = x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n;$$

2) мультиплікативні моделі, які виражаються алгоритмом:

$$y = f(x_1, x_2, x_3, \dots, x_n) = [x_1 * x_2 * x_3 * \dots * x_n];$$

3) кратні моделі, які виражаються алгоритмами:

$$y = f(x_1, x_2) = x_1 / x_2,$$
$$y = f(x_1, x_2) = x_1 / x_2 = x_1 * (1 / x_2);$$

4) змішані моделі, які можуть мати алгоритм:

$$y = f(x_1, x_2, x_3, \dots, x_n; z_1, z_2, z_3, \dots, z_n) = x_1 * z_1 + x_2 * z_2 + x_3 * z_3 + \dots + x_n * z_n.$$

Економічну діагностику діяльності підприємств лісового господарства державної форми власності обґрунтовано здійснювати із застосуванням інтегрального методу дослідження, що передбачає поєднання таких діагностичних процедур: оцінювання ефективності управління; аналіз показників фінансово-господарської діяльності; оцінювання стану виконання фінансових планів; додержання законності щодо використання та збереження ресурсів. Результати економічної діагностики можуть мати такі критерії: ефективна діяльність, задовільна діяльність, неефективна діяльність.

У разі, коли діяльність окремих підприємств, що відносяться до конкретного управління лісового господарства, оцінено як задовільну або неефективну, у режимі антикризового управління потрібно з'ясувати причини, що призвели до такого стану, при цьому розглядаються відповідні стабілізаційні механізми, серед яких зазначимо можливі:

- реорганізація, реструктуризація збиткових підприємств;
- приватизація об'єктів, які втратили ознаки загальнодержавного значення або перебування яких у державній власності є неперспективним;
- передача в комунальну власність з метою зміцнення майнової бази територіальних громад;
- закріплення в державній власності акціонерного капіталу з подальшим продажем частини акцій;
- запобігання банкрутству, відновлення платоспроможності;
- проведення державного фінансового аудиту;
- переведення на умови концесійної діяльності із залученням фінансових ресурсів приватних підприємств.

Висновки. Таким чином, застосування інструментарію економічної діагностики у сфері державного управління діяльністю підприємств лісового господарства має важливе практичне значення, оскільки сприяє формуванню та реалізації державної політики

у сфері лісового господарства; удосконаленню державного управління та контролю, міжгалузевої координації і функціонального регулювання лісового господарства; організації моніторингу за процесами розвитку лісового господарства; розробленню та виконанню державних і місцевих програм відновлення та раціоналізації лісового господарства.

1. Банківський менеджмент: питання теорії та практики [Текст] : монографія / [О. А. Криклій, Н. Г. Маслак, О. М. Пожар та ін.]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – 152 с.
2. Воронкова А. Е. Діагностика стану підприємств: теорія і практика : монографія / А. Е. Воронкова. – Х. : ІНЖЕК, 2008. – 520 с.
3. Костирко Л. А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства : монографія. / Л. А. Костирко. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Фактор, 2008. – 336 с.
4. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика підприємств : теорія, методологія та практика застосування : монографія / І. В. Кривов'язюк. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – 260 с.
5. Лісове господарство Закарпатської області. Закарпатське обласне управління лісового та мисливського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakarpatlis.gov.ua/ukr/page.php?type=clause&id=2>.
6. Міценко Н. Г. Діагностика дієвості економічного механізму торговельного підприємства / Н. Г. Міценко, Н. І. Дуляба. – Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2012. – 223 с.
7. Структура галузі. Державне агентство лісових ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/category?cat_id=34019.
8. Торосов А. С. Діагностика фінансового стану лісгосподарського підприємства в системі антикризового управління / А. С. Торосов, І. М. Жежкун, Є. С. Зуєв // Лісовий журнал. – 2011. – № 1. – С. 48–52.

References

1. Kriklij, O., N. Maslak, and O. Pozhar. *Banking Management: theory and practice*. Sumi: DVNZ “UABS NBU”, 2011. Print.
2. Voronkova, A. *Diagnostic performance of enterprises: theory and practice*. Harkiv: INZhEK, 2008. Print.
3. Kostirko, L. *Diagnosis of potential financial and economic viability*. Harkiv: Faktor, 2008. Print.
4. Krivov'jazjuk, I. *Economic diagnostics enterprise: theory, methodology and practice of application*. Luts'k: Nadstir'ja, 2007. Print.
5. “Forest Transcarpathian region. Transcarpathian Regional Forestry and Hunting”. Web.<
<http://www.zakarpatlis.gov.ua/ukr/page.php?type=clause&id=2>>.
6. Mitsenko, N., and N. Duljaba. *Diagnostic efficiency of the economic mechanism of trade enterprise*. L'viv: Vid-vo L'vivs'koї komercijnoї akademii, 2012. Print.
7. “The structure of the industry. State Agency of forest resources”. Web. http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/category?cat_id=34019.
8. Torosov, A., M. Zhezhkun, and J. Zujev. “Financial condition of the forest management system in crisis management of diagnosis” *Journal of forest* 1(2011). Print.

Рецензенти:

Мікловда В.П. – член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства Ужгородського національного університету;

Газуда Л.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства Ужгородського національного університету.